

Freedom barometer

SADRŽAJ

PREDGOVOR	3
SRBIJA	4
A. POLITIČKA SLOBODA	5
B. VLADAVINA PRAVA	6
C. EKONOMSKE SLOBODE	8
HRVATSKA	10
A. POLITIČKA SLOBODA	11
B. VLADAVINA PRAVA	12
C. EKONOMSKE SLOBODE	13
BOSNA I HERCEGOVINA	15
A. POLITIČKA SLOBODA	16
B. VLADAVINA PRAVA	17
C. EKONOMSKE SLOBODE	18
CRNA GORA	20
A. POLITIČKA SLOBODA	21
B. VLADAVINA PRAVA	21
C. EKONOMSKE SLOBODE	23
ALBANIJA	25
A. POLITIČKA SLOBODA	26
B. VLADAVINA PRAVA	26
C. EKONOMSKE SLOBODE	27
AUTORI	30

PREDGOVOR

Fondacija Friedrich Naumann za slobodu (FNF) sa ponosom predstavlja Freedom Barometer. Ovaj barometar je razvijen u kancelariji fondacije za jugoistočnu i istočnu Aziju u Bangkoku. Zasnovan je na najnovijim indeksima* iz oblasti ekonomskih i političkih sloboda i vladavine prava. Koristeći ove izvore, stručnjaci FNF izvode zaključke i predstavljaju sliku svake od zemalja. Ono što Freedom Barometer čini posebnim je kombinacija podataka i detaljnih izveštaja. Podaci bi trebalo da podstaknu čitaoca na razmišljanje o tome na osnovu čega se došlo do takve ocene. Razni ljudi mogu imati različita tumačenja jednog indeksa. Freedom Barometer ima za cilj da se iz šire perspektive sagledaju pitanja koja su draga liberalima: ljudska prava, demokratija, sloboda štampe i trgovine - da pomenemo samo neka.

Zemlje Zapadnog Balkana (Srbija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Albanija) su već ili pristupile ili su na putu ka EU. Godišnji izveštaji Evropske komisije o napretku ne nude dovoljno čvrste činjenice kako bi stvorile sliku o sveukupnoj situaciji u zemljama koje su u procesu pridruživanja. Podaci prikupljeni u ovom našem prvom izdanju Barometera nude korisnu predlošku za razmišljanje političarima, ekonomistima i aktivistima za ljudska prava. Dolaženje do pouzdanih podataka ponekad predstavlja izazov: Freedom Barometer nije uključio Kosovo zbog očigledne nemogućnosti upoređivanja statističkih podataka.

Na prvi pogled rezultati pokazuju male razlike, ali ako se bolje pogleda razlike i sličnosti postaju приметnije. Hrvatska na primer, uprkos pristupanju EU, još uvek se bori sa rasprostranjenom korupcijom, ali u oblasti zaštite ljudskih prava beleži dobre rezultate. Sloboda medija se u svim zemljama smatra problemom: za nepristrasne novinare izazov je kako izbeći političke prekršaje i pretvaranje ekonomske zavisnosti od reklama u političku zavisnost. Ekonomske slobode u oblastima imovinskih prava, veličine vlade, regulisanja kredita, rada i poslovanja i slobode međunarodne trgovine nude odlične parametre za poređenje između svih pet zemalja.

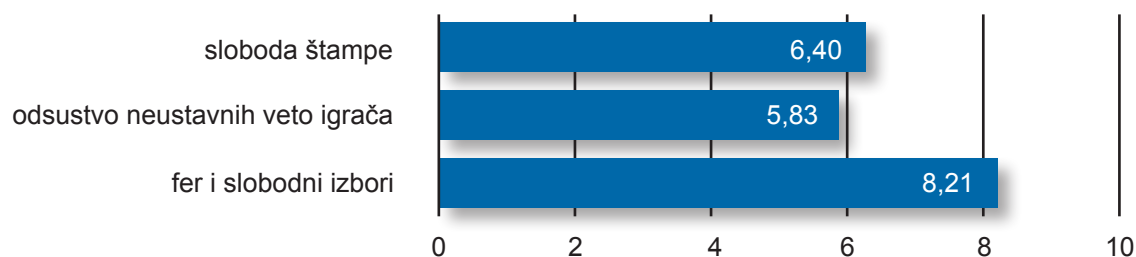
Uvereni smo da Freedom Barometer može postati koristan instrument za stručnjake i zainteresovane građane kako bi se upustili u istraživanje ova tri polja. Posebno se zahvaljujemo kolegama iz Bangkoka koji su nam pomogli da oblikujemo ovaj izveštaj, kao i stručnjacima i partnerima fondacije u Srbiji Dušanu Gamseru i Pavlu Mihajloviću.

Charles du Vinage
Direktor kancelarije FNF za Zapadni Balkan

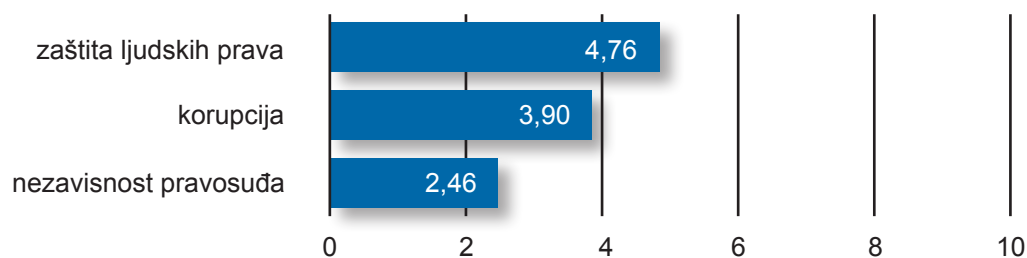
Srbija

BDP u 2012: 33.704 miliona €		
godišnja stopa rasta: -1,8%	per capita: 4.666 €	BDP po sektoru:
		poljoprivreda 9%
		industrija 27%
		usluge 64%
Stanovništvo: 7.224 hiljada	Indeks humanog razvoja	Deficit države u 2012
stopa nezaposlenosti: 23%	HDI: 0,769 (rang: 64)	-7,0% BDP

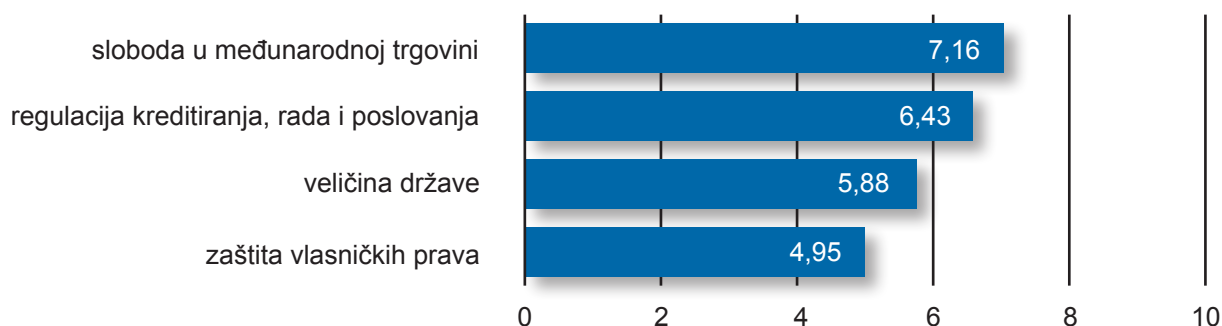
POLITIČKE SLOBODE

VLADAVINA PRAVA

EKONOMSKE SLOBODE

A. POLITIČKA SLOBODA (20,44)

Izbori u Srbiji su, u celini gledano slobodni i pošteni, uz primedbu da su 2008. i 2012. godine lokalni i nacionalni izbori održani istog dana, što je većim strankama dalo određenu prednost. Izborni proces je od 2000. u stalnom napretku, mada izveštajima u medijima o izbornoj kampanji često nedostaje neophodan kvalitet i objektivna analiza partijskih programa. Najveći problem ostaju neodgovarajući izveštaji stranaka o izvorima finansiranja izborne kampanje, i iznosi stvarnih troškova – iako zakon iz 2010. zahteva od političkih stranaka da objave pun i detaljan finansijski izveštaj o iznosu troškova kampanje, kao i o izvorima finansiranja. Upliv finansijera kampanje na politiku je visok i stabilan. Predsednik Republike bira se direktno za petogodišnji mandat i može biti izabran dva puta. Poslanici Narodne Skupštine se biraju na četiri godine. Politički pluralizam i participacija su snažni u Srbiji, iako poslanici retko u javnost iznose svoje mišljenje ukoliko se ono razlikuje od zvaničnog stava njihove stranke. Izborni cenzus iznosi 5%, osim za nacionalne manjine za koje važi takozvani "prirodni" izborni prag. Ova povlastica za manjine može nažalost biti zloupotrebljena, što se u prošlosti i dešavalo. Vladajuća koalicija se sastoji od 15 stranaka, pre svega zahvaljujući proporcionalnom izbornom sistemu, u kome cela zemlja čini jednu izbornu jedinicu.

Nerešeno statusno pitanje Srba u četiri opštine na severu Kosova veoma utiče na unutrašnju i spoljnu politiku Republike Srbije. Ove četiri opštine su zvanično deo Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija. Srpske vlasti nemaju potpunu kontrolu nad njima, zbog čega se u njima odvijaju brojni sumnjivi poslovi i buja organizovani kriminal. Kosovo je proglasilo nezavisnost 2008. godine.

Rusija ne priznaje nezavisnost Kosova i jedna je od najvažnijih međunarodnih saveznica Srbije. Zauzvrat, ruske vlasti i investitori uživaju povlašćeni status u Srbiji. Ruska preduzeća poseduju značajnu imovinu u Srbiji. Ruski energetska gigant Gazprom Neft poseduje 56% akcija srpskog NIS-a, generiše 9% srpskog bruto društvenog proizvoda i 12% poreskih prihoda. Srbija spada takođe među evropske zemlje čije pravosuđe teži saradnji sa ruskim vlastima.

Obelodanjeni skandali ukazuju na to da moćne interesne i poslovne grupe mogu da utiču na policiju, medije, pravosuđe i zakonodavstvo. Privatizacija državne imovine iznova otkriva nedostatak transparentnosti i manipulacije. Srpska vlada je 2012. godine započela borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije kako bi se pomoglo procesu pristupanja Evropskoj uniji – što je dovelo do pada Miroslava Miškovića, jednog od najvećih zagonetnih poslovnih tajkuna u regionu.

Slobodni i fer izbori
(8,21)

*Odsustvo neustavnih
veto igrača*
(5,83)

Poslednjih godina je povećan uticaj i delovanje ekstremno nacionalističkih i ultradesničarskih organizacija. Pod plaštom srpskog patriotizma oni uživaju podršku desnog krila političke scene i delova Srpske pravoslavne crkve (SPC). Uticajna SPC često okleva u osudi nasilja nad članovima LGBT zajednice.

Vojska se povinuje pravilima donetim od strane Vlade. Međutim, zabrinjava nedostatak transparentnosti strukture, nadležnosti, delovanja i finansiranja različitih sektora i tajnih službi.

Sloboda štampe (6,40)

Štampani mediji su u Srbiji delimično slobodni. Stanje se nije popravilo poslednjih godina. Postoji raširena autocenzura među novinarima. Vlasnička struktura medija nije transparentna. Političari uspešno vrše pritisak na novine da pišu u njihovom interesu. Govor mržnje se koristi u tabloidima bez pravnih posledica. Savet za štampu bi trebao da garantuje slobodu medija. Budući da su članovi saveta izabrani po političkoj pripadnosti ovo telo ne ispunjava očekivanja. U razmatranju je nacrt novog Zakona o javnom informisanju koji bi trebalo da obezbedi veću transparentnost u finansiranju medija. U izveštaju EU o napretku Srbije navodi se da su štampani mediji i dalje nedovoljno analitički i izbalansirani u pristupu.

B. VLADAVINA PRAVA (11,12)

Nezavisnost sudstva (2,46)

Izostanak vladavine prava je najveća prepreka slobodi u Srbiji. Pravosuđe je među najmanje i najlošije reformisanim segmentima sistema vlasti. Više pokušaja reforme čak je pogoršalo situaciju. Politički kriterijumi pri organizaciji sudova i izboru sudija su osnaženi, umesto da budu potisnuti. Pravna nesigurnost je sveopšta. Sudovi su neefikasni i spori. Zaostatak starih predmeta je ogroman, što često dovodi do zastarevanja, ponekad i ozbiljnih krivičnih dela. Jak je politički uticaj na sudove i na javne tužioce. Korupcije i drugih pritisaka spolja – na primer, od strane poslovnih ljudi, ili organizovanog kriminala, ili čak iz verskih krugova – ima na svakom koraku. U tome učestvuje i nezanemarljiv broj advokata. “Vojna odeljenja” civilnih sudova i tužilaštava, koja su zamenila vojne sudije i tužioce na osnovu reforme iz 2005, još uvek su pod uticajem vojske, ili tajnih službi. Uz ostale probleme, to otežava i gonjenje za ratne zločine. Lustracije u pravosuđu uopšte nije bilo, iako je tokom 1990-tih - i pre - bilo ozbiljnih kršenja profesionalne etike.

Korupcija (3,90)

Korupcija je veoma raširena. Pretežno je politička. U zdravstvu, obrazovanju i drugde je takođe velika. Ta, “sitna korupcija” često najviše iritira obične građane. Na lokalnom nivou, oblast građevinskih dozvola je najosetljivija. Političke partije su glavni katalizator korupcije. Partitokratski sistem se održava preko skoro potpune kontrole stranaka nad imenovanji-

ma i zapošljavanjem u (prevelikom) javnom sektoru, zaobilaženja procedura javnih nabavki i netransparentnih transfera, donacija, sponzorstava i/ili marketinga. Finansiranje partija je regulisano zakonom, ali njegova primena je do sada bila isključivo fasadna. Mediji su pre deo problema nego deo rešenja. Netransparentne vlasničke strukture u medijima su prepreka njihovoj dekoncentraciji. Oligopoli u marketingu i oglašavanju povezani su s političarima. Transferi javnih sredstava medijima često nisu namenski, niti dovoljno transparentni. Agencija za borbu protiv korupcije je počela s radom 2010, ali njene aktivnosti su još uvek sporadične, uz povremenu političku pristrasnost. U uspehe svakako spada formiranje javno dostupne baze podataka na internetu o javnim funkcionerima, njihovim prihodima i imovini. Jača interes organizacija civilnog društva za antikorupcijska pitanja. Krajem 2012, vlada je pokrenula kampanju borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Usledilo je hapšenje najvećeg tajkuna u zemlji. Ostaje da se vidi koliko će ova kampanja uticati na nivo političke korupcije. Srbija je po CPI u 2012. rangirana kao 80. od 176 zemalja na listi TI.

Mali je rizik da se bude kidnapovan ili vansudski ubijen, ili od nestanka, što je značajan pomak nabolje u odnosu na 1990-te. Međutim, još uvek su veliki problem samovoljna hapšenja. Brojni su slučajevi torture ili lošeg postupanja s pritvorenicima. Tretman izbeglica i interno raseljenih je loš, što važi i za Rome, LGBT i pripadnike malih ili novih verskih zajednica. Iz godine u godinu - pravdano bezbednosnim razlozima - Parada ponosa biva zabranjena ili ograničena na skupove u zatvorenom prostoru. Govor mržnje i vandalizam upereni protiv manjinskih grupa ili boraca za ljudska prava vrlo su česti. Nastavlja se gonjenje za ratne zločine, mada sporo. Zakonu o lustraciji zbog kršenja ljudskih prava u doba prošlih autokratskih režima (nacionalističkog ili komunističkog) istekao je desetogodišnji rok za primenu a da uopšte nije sproveden. Visok je stepen diskriminacije žena, određenih starosnih grupa i nacionalnih/etničkih manjina pri zapošljavanju. Politička pristrasnost pri zapošljavanju u javnom sektoru - naročito na lokalnom nivou - uobičajena je pojava. Sindikalne aktivnosti su retke u privatnom a prenaplašene u javnom sektoru. U skladu s paketom zakona iz 2011, sprovodi se restitucija privatne svojine nacionalizovane od 1945. Iako i dalje zaostaje za procesom tranzicije u celini, restitucija je tokom cele 2012. išla brzo i glatko. Tokom 2013, proces je nešto usporen. Pomak je tokom nekoliko poslednjih godina napravljen i u oblasti suzbijanja porodičnog nasilja, uglavnom naporima civilnog društva. Međutim, ostaju ozbiljni problemi trgovine ljudima, dečjeg rada i drugih zloupotreba dece.

Ljudska prava
(4,76)

C. EKONOMSKE SLOBODE (24,40)

Zaštita vlasničkih prava (4,95)

Zaštita prava svojine je veoma slaba u Srbiji. Glavne prednosti su dobar nivo sigurnosti i odsustvo ograničenja u kupovini zemljišta i nekretnina. Sa druge strane, ozbiljni nedostaci daleko prevazilaze dobre strane. Sudovi su veoma pristrasni, podložni neprestanom političkom pritisku, pogotovo primetno posle nejasnog i netransparentnog izbora sudija tokom reforme pravosuđa 2010. godine. Efikasnost sudova, posebno slučajevima korupcije i visokog kriminala, je veoma niska. Pravna zaštita privatne svojine je slaba a primena obligacionih odnosa veoma spora i nesigurna. Ovo je posebno slučaj sa državnim preduzećima koja kasne sa plaćanjem kao i sa velikim korporacijama koje imaju političku podršku.

Korupcija je u javnom sektoru veoma raširena, i takođe prisutna u pravosuđu. Procenjuje se da se između trećine i četvrtine ukupnih troškova javnih nabavki, na konsolidovanom nivou, tuneluje kroz korupciju, što može iznositi i do 15% BDP. Takođe, postoji visok nivo troškova kriminala za poslovanje, posebno vezano za kriminal u pranju novca.

Velicina države (5,88)

Državna potrošnja je značajno opterećenje za privatnu potrošnju i štednju a skorašnji trendovi su veoma obeshrabrujući. Tokom Velike recesije, konsolidovana državna potrošnja skočila je sa 44,8% BDP u 2008. godini na 49,9% BDP u 2012. godini. U isto vreme, državni prihodi su samo neznatno porasli ostavljajući ogromnu rupu u javnim finansijama. Rastući deficit države je dostigao maksimum od 7% BDP u 2012. godini. U periodu od 5 godina, javni dug je porastao za oko 125% u apsolutnim iznosima. Rastući troškovi kamata, nekontrolisana potrošnja administracije, nekontrolisani troškovi javnih nabavki, uz visoke troškove socijalnih programa, ostaviće potrošnju na veoma visokom nivou.

Veoma važan odliv iz budžeta su transferi i subvencije. Veliki broj državnih, nereformisanih, preduzeća (oko 700), nedovršen proces privatizacije i restrukturiranja, istiskuju novac za subvencije kako bi se pokrili gubici. Ovi transferi su predmet političke borbe, netransparentni su i ne podležu revizijama.

Stopa poreza na profit i najviša marginalna stopa poreza na dohodak su na nivou od 15%. Ali samo mali broj osoba plaća porez na dohodak jer je primenjen na veoma visoke godišnje prihode, uglavnom od plata. Prema tome, uzimajući samo porez na dohodak i profit u obzir, ocena Velicina države ne pruža celu sliku. Niski nivo poreza na dohodak traži veoma visoke stope poreza na rad, koji ukupno iznosi 47.8% oporezive bruto plate i dodatnih 15% poreza na kapitalnu dobit. Kao posledica visokih troškova poreza legalnog poslovanja i rigidne regulacije, barem 10% radne snage radi

u svojoj zoni, a dodatnih 10% do 15% prima deo zarade ispod stola. Dalji razvoj ove ocene veoma je nepredvidiv zbog nemirnih političkih događanja.

Glavna prednost regulatornog okvira u Srbiji je relativno slobodno kreditiranje. Finansijski sektor pokazao se otpornim na Veliku recesiju, sa visokim stepenom integracije, ali i dalje prisutnim kapitalnim kontrolama. Na primer, građanin Srbije i dalje veoma teško može da prima dohodak kroz direktna plaćanja iz inostranstva u stranoj valuti. Regulacija tržišta rada je veoma rigidna i štetna po zapošljavanje. Minimalna nadnica je istorijski iznad 50% proseka u zemlji, a regulacija zapošljavanja i otpuštanja veoma nepovoljna za poslovanje i novo zapošljavanje. Tek od skora je pokrenuta ozbiljnija debata i aktivnosti u otklanjanju ovih problema – posebno promena regulacije obračuna otpremnina. Kolektivno pregovaranje ne predstavlja veliki teret za poslovanje ali je veoma prisutno i skupo u javnom sektoru. Plate u javnom sektoru su 30% više nego u privatnom, što dovodi do ozbiljnih distorzija na tržištu rada.

Otpočinjanje biznisa i troškovi primene poreza nisu značajne barijere ulasku na tržište. Ipak, poslovno okruženje je veoma nepovoljno, zbog ekstremno komplikovanih i sporih procedura, visokih troškova birokratije i endemske korupcije u javnom, ali i privatnom, sektoru. Izuzetno loš primer je ocena procesa dobijanja građevinskih dozvola gde je Srbija rangirana kao 179 od 185 zemalja u Svetu prema izveštaju Doing Business koji priprema Svetska Banka. Za bolje uslove poslovanja u Srbiji, buduće reforme moraju pružiti više fleksibilnosti na tržištu rada, povećati efikasnost administracije i stati na put endemske korupcije.

Slobodna trgovina je na visokom nivou u Srbiji. Ona je podržana CEF-TA sporazumom sa zemljama regiona i SSP sporazumom sa EU. I dalje, politička nestabilnost i nedefinisano institucionalno okruženje na Kosovu ugrožavaju trgovinu na jugu zemlje. Carine su prilično niske, ali ipak neznatno više nego u regionu. Ovo je anulirano liberalnijom regulacijom ulaska na tržište. Sa druge strane, kapitalne kontrole i dalje predstavljaju prepreku u međunarodnoj trgovini, posebno u sektoru usluga. Na putu ka EU integracijama, i posebno sa primenom skorašnjeg sporazuma Beograda i Prištine, očekujemo rast slobode trgovanja u Srbiji u narednim godinama.

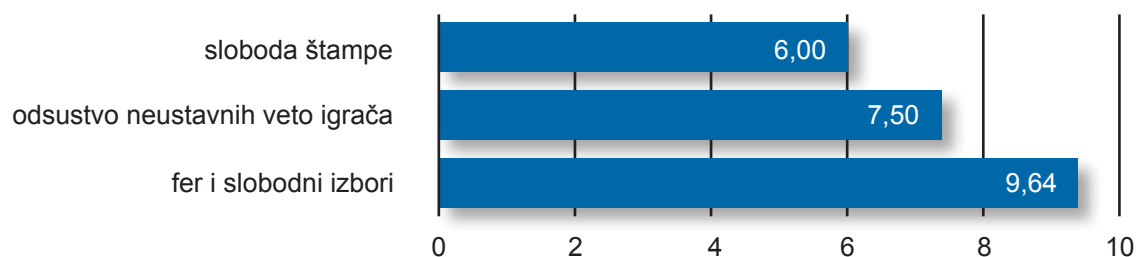
*Regulacija kreditiranja,
rada i poslovanja
(6,43)*

*Sloboda u
međunarodnoj trgovini
(7,16)*

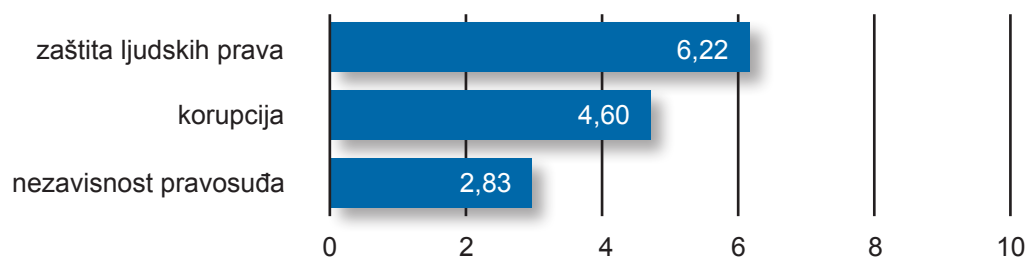
Hrvatska

BDP u 2012: 48.027 miliona €		
godišnja stopa rasta: -2,0%	per capita: 11.255 €	BDP po sektoru:
		poljoprivreda 5%
		industrija 27%
		usluge 68%
Stanovništvo: 4.267 hiljada	Indeks humanog razvoja	Deficit države u 2012
stopa nezaposlenosti: 15%	HDI: 0,805 (rang: 47)	-4,1% BDP

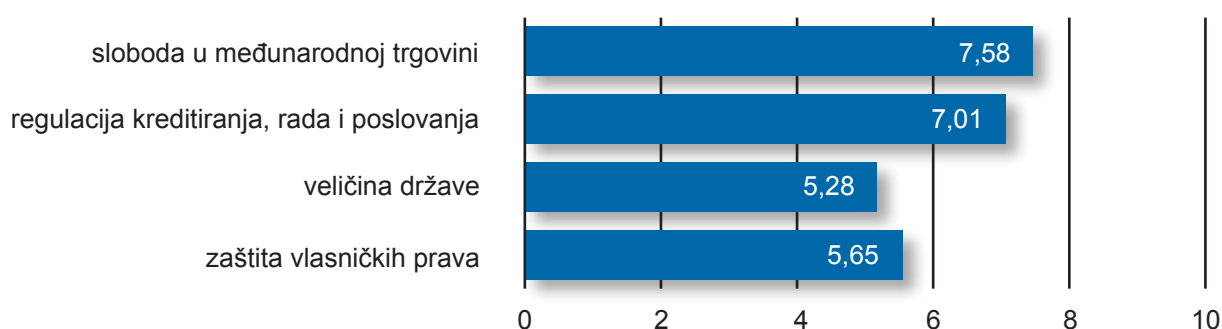
POLITIČKE SLOBODE

VLADAVINA PRAVA

EKONOMSKE SLOBODE

A. POLITIČKA SLOBODA (23,14)

Poslednji izbori iz 2011. su u celini gledano bili slobodni i poštenu. Politička participacija je slobodna i neometana, sa snažnim uticajem nevladinih organizacija i građanskog društva na izborni proces i na politička dešavanja. Parlament se bira na četiri, a predsednik Republike – koji ima samo ograničene kompetencije, na pet godina. Aktuelna Vlada je preduzela ozbiljne korake da onemogući ilegalno finansiranje političkih stranaka, podučeno lošim iskustvom sa izbora 2007. za koje se sumnja da je njihov ishod dobrim delom odlučen upravo zahvaljujući protivzakonitom toku novca ka nekim političkim strankama. Ovaj slučaj je završio na sudu, gde se upravo vodi proces protiv bivšeg premijera Ive Sanadera.

Hrvatski izborni sistem daje određene povlastice predstavnicima nacionalnih manjina i strankama sa jakom regionalnom zastupljenošću. Medijsko izveštavanje o izornoj kampanji je profesionalno, informisanje glasača je objektivno i vrlo često ima visok kvalitet.

U Hrvatskoj ne postoje tradicionalni vanustavni veto igrači. Kao zemlja članica Evropske unije Hrvatska ima odgovarajuće zakonske i institucionalne okvire koji garantuju nezavisnost vlade. Nešto pre pristupanja Evropskoj uniji zemlja je usvojila Zakon o izručivanju koji nije u skladu sa evropskim standardima i koji ukazuje na mrežu interesa među bivšim članovima tajne službe.

Hrvatska ima potpuno profesionalnu vojsku pod civilnom kontrolom i članica je NATO-a od 2009. godine.

Katolička crkva je važan društveni i politički igrač u Hrvatskoj. Katoličanstvo je deo identiteta Hrvata. Od devedesetih godina prošlog veka je jedna od najvećih katoličkih država u Evropi. Tokom rata za nezavisnost katolička crkva se pokazala kao poštovana i uticajna organizacija. Zahvaljujući jakim vezama sa bivšom HDZ vladom crkva je pustila duboke korene u hrvatsko društvo. Crkva je izgubila uticaj i moć kada je HDZ izgubio parlamentarne izbore i postao opozicijska stranka.

Štampani mediji u Hrvatskoj su delimično slobodni. Pored samocenzure i politika pokušava da utiče na medije. Iako je vlasnička struktura medija transparentna to nije dovelo do primene viših novinarskih standarda. Hrvatski javni servis HRT je pretio otpuštanjem novinara koji su kritikovali stanje slobode medija. Novinari istraživači su dobijali pretnje smrću jer su pisali o ratnim zločinima. Ne postoji samoregulatorno telo štampanih medija zbog nedostatka političke volje.

Slobodni i fer izbori
(9,64)

*Odsustvo neustavnih
veto igrača*
(7,50)

Sloboda štampe
(6,00)

B. VLADAVINA PRAVA (13,65)

Nezavisnost sudstva (2,83)

Ustavne promene iz 2010. su stvorile uslove za samostalnije sudstvo. Ojačana je nezavisnost Državnog sudbenog i Državnoodvjetničkog vijeća, koja biraju i ocenjuju sudije i tužioce. Predsednike sudova imenuje Državno sudbeno vijeće a ne više Ministarstvo pravde. Nekoliko sudskih odluka najavljuje raskid sa starim i rađanje efikasnijeg i nezavisnog sudstva (poput prvostepene presude bivšem premijeru zbog korupcije, kao i kažnjavanja tadašnje vladajuće partije zbog nezakonitog finansiranja). Unapređen je sistem obrazovanja i obuke sudija. Ipak, još ima razloga za brigu. Na samostalnosti i profesionalnosti sudija i dalje je senka 1990-tih: zloupotreba u procesu lustracije komunističkih kadrova i nepotizma. Još ima spoljnjih uticaja na sudije (iz političkih, poslovnih, pa čak i kriminalnih krugova).

Korupcija (4,60)

Korupcija je ozbiljan problem i na državnom i na lokalnom nivou. Hrvatska je od strane TI u 2012. rangirana po CPI kao 62. od 176 zemalja. Dakle, samo malo "čistija" od svetskog proseka. Korupcija je prisutna u političkim partijama, u postprivatizacionom upravljanju, u velikim infrastrukturnim investicijama, kod subvencija, u zdravstvu i u brojnim drugim oblastima. Ali, značajan napredak je postignut u procesuiranju slučajeva "visoke korupcije", što se vidi po suđenjima bivšem premijeru i tada najvećoj političkoj stranci. Razni činoci - pristupanje Hrvatske EU u 2013. s jedne, i formiranje specijalnih istražnih timova nezavisnih od uticaja izvršne vlasti s druge strane – doprineli su tom napretku. Iako i u samom sudstvu još uvek ima korupcije, ono slučajeve korupcije, zbog svoje veće nezavisnosti, sve češće uspešno procesuiru. Na lokalnom nivou vlasti, najosetljivija oblast su investicije. Mediji i organizacije civilnog društva igraju sve značajniju ulogu u suprotstavljanju političkoj korupciji na svim nivoima vlasti. Od 2010, pravo građana na informaciju zagarantovano je Ustavom.

Ljudska prava (6,22)

U Hrvatskoj više nema problema s kidnapovanjima ili vansudskim ubistvima. Tortura ili drugi oblici lošeg postupanja sa zatvorenicima su retkost, a organi bezbednosti su dobro obučeni za poštovanje ljudskih prava. Ipak, izbeglice i interno raseljeni se po povratku suočavaju s brojnim administrativnim i drugim problemima. Prinudni rad je ponegde prisutan. Sindikati imaju nešto više prostora za rad i uticaj nego drugde u regionu. Posebno su uočljivi njihovi istupi u medijima. Više ombudsmana imenovanih od strane države, kao i brojne NVO, vode brigu o poštovanju ljudskih i građanskih prava. Rodna ravnopravnost i sloboda izražavanja su prosečno dobro zaštićeni, ali je stanje prava manjina vrlo loše. Oko službene upotrebe srpskog ćiriličnog pisma u višenacionalnim sredinama na istoku Hrvatske izbijali su oštri sukobi. Govor mržnje je još uvek svakodnevna pojava: neretko se tretira kao sasvim društveno prihvatljivo ponašanje. Gonjenje za ratne zločine ide tegobno, ali je sve uspešnije. Nekažnjivost za zločine

iz doba socijalizma je još uvek na snazi. Homofobija je tokom 2012–2013 oslabila.

C. EKONOMSKE SLOBODE (25,50)

U pojedinim aspektima vlasnička prava su veoma zaštićena, ali i dalje pravosudni sistem, kao i u drugim zemljama regiona, ostaje najznačajniji problem. Najgori elementi ocene vezani su za nedostatak nezavisnosti sudstva. Ovo mora biti sagledano sa rezervom, jer ocena možda ne oslikava realnost, zbog vremenskog pomaka u podacima. Sa antikorupcijskim procesima na najvišem nivou, pred sudovima Hrvatske, i nekoliko reformi u skladu sa pristupanjem EU, možemo očekivati napredak u oceni Nezavisnosti pravosuđa u budućim izveštajima Freedom Barometera.

Državna potrošnja nije drastično visoka u odnosu na region ali je dostigla najviši nivo od 43,1% BDP u 2010 godini. Skorašnji deficiti države i visok nivo potrošnje za socijalnu zaštitu u Hrvatskoj nagomilali su spoljni dug. Konsolidovani deficit države kreće se oko 4% do 5% BDP ali su kratkoročni izgledi ohrabrujući u perspektivi značajnijeg smanjenja državnog zaduživanja i, konačno, smanjenja javnog duga.

Ocena 10 za element Državnih preduzeća i investicija, koja oslikava proces liberalizacije i stabilizacije na putu ka pristupanju EU, može biti varljiva. Država i dalje ima značajnu i nametljivu ulogu u ekonomiji. Postoji mnogo preduzeća u javnom vlasništvu koja primaju značajne transfere kako bi pokrila gubitke, kao i mnoštvo subvencija koje država izdvaja za pojedine sektore. Trendovi pokazuju rešenost Vlade da reši problem državnih preduzeća, najpoželjnije privatizacijom ili likvidacijom ovih preduzeća. Ako se to sprovede možemo očekivati poboljšanje ocene u budućnosti.

Najveći teret privatne potrošnje i štednje, te najveći razlog za relativno loš rezultat ocene Veličine države, je nivo poreskih stopa. Prihodi države jesu samo 38% BDP u poslednjih 5 godina, ali relativno veliki deo dolazi iz poreza na dohodak. Porez na profit preduzeća je na nivou od 20% a najviša marginalna stopa poreza na dohodak građana je na nivou od 40%. Ovo stavlja Hrvatsku u grupu zemalja koje najviše oporezuju dohodak građana u Evropi. Takođe, opšta stopa PDV je na veoma visokom nivou od 25%. Sa smanjenjem direktnog upliva države u ekonomiju i stavljanjem potrošnje pod kontrolu, otvorio bi se prostor za suočavanje sa problemom preteranog oporezivanja građana.

Ekonomska aktivnost u Hrvatskoj je uopšte uzevši liberalizovana. Ovo je posebno slučaj sa tržištem kredita a u nešto manjoj meri sa elementima tržišta rada. Regulacija poslovanja nije preterano štetna ali implementacija

Zaštita vlasničkih prava
(5,65)

Veličina države
(5,28)

*Regulacija kreditiranja,
rada i poslovanja*
(7,01)

administrativnih procedura, kao i troškovi birokratije, predstavljaju značajano opterećenje za privatni biznis. Ovo posebno oslikava ocena 2,22 za element Administrativnih zahteva, koja je najniža u regionu u poslednjem EFW izveštaju. Korupcija je posebno važno pitanje i prepreka, posebno u odnosu sa administracijom, mada je ovaj problem jednako prisutan u svim zemljama regiona.

Najveći nedostatak poslovnog okruženja u Hrvatskoj je visok nivo rigidnosti zakona o radu u vezi sa zapošljavanjem i otpuštanjem radnika. Neto minimalna nadnica je na visokom nivou od 54% neto prosečne plate u zemlji. Oba faktora doprinose visokim troškovima rada u poređenju sa prosečnim dohotkom po stanovniku (BDP per capita) i nivoom razvoja Hrvatske.

*Sloboda u
međunarodnoj trgovini
(7,58)*

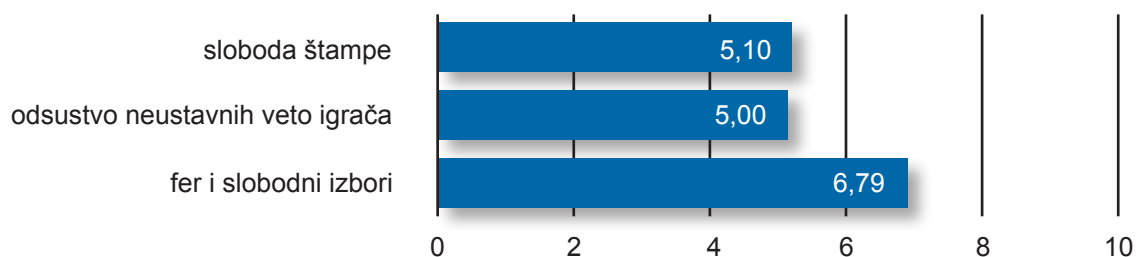
Sloboda u trgovini je prisutna na veoma visokom nivou u Hrvatskoj. Pridruživanjem EU, 1. jula 2013, Hrvatska je napravila završni korak u punoj ekonomskoj integraciji sa EU. Sada je ona članica carinske unije te preuzima sve trgovinske politike EU. Trgovina unutar Unije je gotovo potpuno liberalizovana. Carine, kvote i druge prepreke su na niskom nivou i prema trećim zemljama i smanjivaće se u budućnosti. Ovi efekti biće zabeleženi u narednim izdanjima Freedom Barometer sa određenim vremenskim zakašnjenjem.

Ipak, tokom procesa prilagođavanja pridruživanju, Hrvatska još uvek ima preostalih manjih reformi u regulatornom okviru i kontroli migracije. Takođe, država je morala da sprovede nove mere ka trgovinskim partnerima u regionu, u skladu sa politikom EU, što može dovesti do određene štete u trgovinskim odnosima sa tim zemljama na kraći rok.

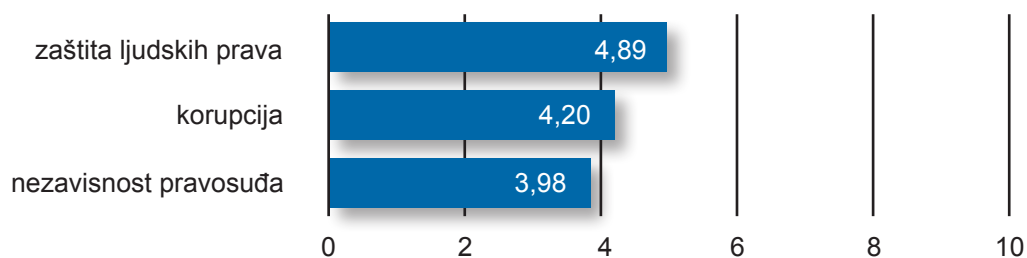
Bosna i Hercegovina

BDP u 2012: 14.195 miliona €		
godišnja stopa rasta: -0,7%	per capita: 3.702 €	BDP po sektoru:
		poljoprivreda 8%
		industrija 25%
		usluge 67%
Stanovništvo: 3.843 hiljada	Indeks humanog razvoja	Deficit države u 2012
stopa nezaposlenosti: 28%	HDI: 0,735 (rang: 81)	-2,8% BDP

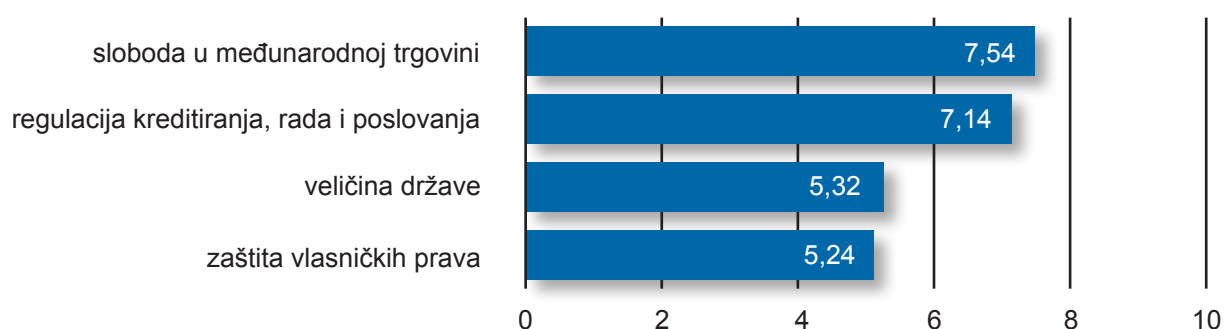
POLITIČKE SLOBODE

VLADAVINA PRAVA

EKONOMSKE SLOBODE

A. POLITIČKA SLOBODA (16,89)

Slobodni i fer izbori (6,79)

Uprkos izuzetno složenoj političko-institucionalnoj podeli zemlje, izbori u Bosni i Hercegovini (BiH) su slobodni i poštenu, rezultati poslednjih izbora iz 2010. ni sa jedne strane nisu dovedeni u sumnju. Ali, izborni zakon sadrži neka ograničenja etničke prirode, i nije u punoj saglasnosti sa presudom Evropskog suda za ljudska prava iz 2009. (slučaj Sejdić-Finci). Do sada (leto 2013) tročlano Predsedništvo BiH i Vlada nisu uspeli da promene izborni zakon i omoguće građanima BiH koji nisu bošnjačke, srpske ili hrvatske nacionalnosti da učestvuju u izborima za člana Predsedništva, što im je po do sada važećem zakonu uskraćeno.

Budući da se izbori za Predsedništvo BiH, za državni Parlament, za Skupštine i predsednike entiteta, kao i (za građane BH Federacije) za kantonalne Skupštine održavaju u jednom danu, građani se istovremeno suočavaju sa po četiri izbora na različitim nivoima, što donosi određenu zabunu na glasačkim mestima.

U poređenju sa drugim zemljama regije, izborna zakonodavstvo koje reguliše finansiranje izbornih kampanja je veoma strogo, a njegova primena je na zadovoljavajućem nivou. Proglašenje izbornih rezultata se ponekad odlaže danima, zahvaljujući ograničenom kapacitetu zvaničnog internet sajta Državne izborne komisije.

Odsustvo neustavnih veto igrača (5,00)

Bosna i Hercegovina je jedina zemlja na Zapadnom Balkanu koja ima jasno definisane vanustavne veto igrače. Visoki predstavnik Evropske unije (HR) za Bosnu i Hercegovinu i Ured Visokog predstavnika Bosne i Hercegovine (OHR) su krenuli sa radom 1995. sa ciljem nadgledanja implementacije civilnog aspekta Dejtonskog sporazuma. HR i OHR predstavljaju zemlje koje su uključene u Dejtonski mirovni sporazum kroz Veće za sprovođenje mira (PIC). Dejtonski sporazum predstavlja pravnu osnovu za OHR, kojim se Visokom predstavniku daje mogućnost značajnih invazivnih prava veta. Ta prava su u velikoj meri bila korišćena u prošlosti kako bi došlo do pokretanja reformi. Veće za sprovođenje mira je produžilo mandat Visokom predstavniku sve dok se ne ispuni niz određenih ciljeva i uslova. Zatvaranje Ureda Visokog predstavnika se smatra preduslovom za dobijanje statusa kandidata za članstvo u EU.

Sloboda štampe (5,10)

Štampani mediji u BiH su delimično slobodni. Evidencija se poslednjih godina pogoršala. Vlasnici koriste medije u političke svrhe. Govor mržnje se koristi u tabloidima, autocenzura je široko rasprostranjena. Iako postoji Savet za štampu kao samoregulatorno telo, isti nije u mogućnosti da implemetira kodeks za štampu zbog vlasničke strukture medija. Građani imaju pravo da ulože žalbu Ombudsmanu BiH. Kao što izveštaj iz senke Saveta za štampu iz 2012. ukazuje, novinari su loše plaćeni, a uslovi rada teški. Izražena je zabrinutost da bi

podela javnog servisa na Federaciju i Republiku Srpsku pojačala političke uticaje i time narušila slobodu izveštavanja.

B. VLADAVINA PRAVA (13,07)

Pravni okvir je izuzetno složen, a pravosudni sistem isparcelisan u skladu s višestepenim sistemom vlasti dogovorenim u Dejtonu. Institucionalne i druge reforme su otežane zbog političkih podela i međuentitetskih sporenja. Česti su i jaki politički uticaji na sudove i na tužilaštva. Sistem je prožet korupcijom. Novca za sudstvo nema dovoljno. Ogroman je zaostatak starih predmeta. Nema političkog konsenzusa oko buduće uloge i statusa međunarodnih sudija i tužilaca, pa ih je zato ostalo tek nekoliko, i to samo u Ustavnom sudu. Ipak, od nedavno, ima znakova jačanja samostalnosti sudova.

Korupcija predstavlja ozbiljan problem. Uporno se zadržava u političkoj sferi: u procesu privatizacije, u javnim nabavkama, u koncesijama i privatno-javnim partnerstvima i u javnim preduzećima. Verske zajednice češće učestvuju u njoj nego što joj se javno suprotstavljaju. "Sitna korupcija" u zdravstvu, obrazovanju ili svakodnevnom radu policije takođe je raširena. BiH je ratifikovala brojne međunarodne konvencije o borbi protiv korupcije, ali njihova primena ne zadovoljava. Problem dodatno komplikuje složeni, asimetrični sistem vlasti, u kome se administracija na više nivoa umnožava i međusobno preklapa. Odgovornost je "rasuta", tj. premalo je saradnje i koordinacije između službi za borbu protiv korupcije na raznim nivoima vlasti. Njihova taktika - kao i metode procesuiranja slučajeva korupcije - često se veoma razlikuju. Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije nema dovoljno zaposlenih, niti sredstava. Izložena je političkim pritiscima. Vlast često ignoriše preporuke državnih revizora ili ombudsmana. Uzbunjivači su slabo zaštićeni, jer nije donet odgovarajući zakon. Ipak, u poređenju s 2010, situacija je u 2012. malo bolja: BiH je pretekla Srbiju i sad je na 72. mestu od 176 zemalja rangiranih po CPI.

Rizik od kidnapovanja ili vansudskog ubistva je mali. Ali, poštovanje ljudskih prava od strane organa bezbednosti nije uvek na nivou. Zabeležen je niz slučajeva samovoljnog privođenja i neosnovanog hapšenja. Štaviše, česti su slučajevi torture ili rđavog postupanja u pritvoru ili u zatvorima. U oblasti radnih odnosa, loši uslovi rada, trgovina ljudima i diskriminacija na radnom mestu (najčešće po političkoj, etničkoj ili rodnoj osnovi) su najveći problemi. Sloboda kolektivnog pregovaranja je ograničena. Manjinska prava su slabo zaštićena, naročito onih koji ne pripadaju trima konstitutivnim narodima. Ugrožena su i prava žena: na primer, plate su im u proseku znatno niže od onih koje dobijaju njihove kolege na istim radnim mestima. Homofobija je veoma jaka i ispoljava se nasilno. Sloboda misli i izražavanja je ozbiljno ograničena. Sloboda vero-

Nezavisnost sudstva
(3,98)

Korupcija
(4,20)

Ljudska prava
(4,89)

ispovesti je naročito ugrožena izvan sopstvenog etno-religijskog okruženja. Raširena je diskriminacija Roma, uključujući prepreke pri izdavanju ličnih dokumenata. Izbeglice i interno raseljeni često, po povratku, nailaze na administrativne ili političke prepreke, a ponegde i na potpuni bojkot zajednice. Govor mržnje i nekažnjivost za ratne zločine su pre običaj, odn. pravilo, nego izuzetak. S druge strane, organizacije i pojedinci koji se bore za ljudska prava uživaju podnošljiv tretman.

C. EKONOMSKE SLOBODE (25,20)

Zaštita vlasničkih prava (5,24)

Prava privatne svojine su slabo zaštićena u Bosni i Hercegovini. Pojedini elementi ove ocene pokazuju veoma loše performanse. Osnovni faktor slabog učinka je veoma loše stanje pravosuđa. Sudski procesi su spori, pristrasni, često pod uticajem politike ili korupcije. Složeni politički sistem i nesuglasice dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, zaustavili su većinu pravosudnih reformi ili su onemogućili sprovođenje. Sa rastućim političkim tenzijama u prethodnim godinama malo je učinjeno kako bi se poboljšala sigurnost privatnih svojinskih prava.

Ipak, u najnovijem EFW izveštaju možemo videti napredak u odnosu na prethodni izveštaj iz 2012. godine. Bezbednosni sistem poboljšan je značajnije u odnosu na pravosudni sistem. Ocena Troškova kriminala za poslovanje najviše se poboljšala, sa 5.40 (u EFW 2012 izveštaju) na 7.38 (u EFW 2013 izveštaju) a u rastu ju je pratila ocena Poverenja u policiju. Za budući napredak zaštite svojinskih prava u Bosni i Hercegovini potreban je napredak na dva koloseka. Politička stabilizacija u saglasju dva entiteta pružila bi osnovu za pravosudnu reformu. Ovo mora biti poduprto daljim naporima u borbi protiv organizovanog kriminala i endemske korupcije.

Veličina države (5,32)

Poresko opterećenje u Bosni i Hercegovini je na visokom nivou što pokazuje udeo konsolidovanih državnih prihoda u BDP od 45.7% u 2012. godini. Stope poreza na rad kao i na profit su na nivou od 10%. Ipak složenost ostatka poreskog sistema (socijalnih doprinosa i lokalnih poreza) je ozbiljna mana. Poreska politika na svim nivoima veoma je zavisna od političkih okolnosti u entitetima, kako bi svaki bio donekle nezavistan u finansiranju. Kantoni i opštine imaju različite stope poreza na imovinu i druge državne takse. Generalno, potrošnja i državno mešanje u ekonomiju su na visokom nivou.

Neadekvatno sproveden proces privatizacije i populističke ekonomske politike ostavili su veliki broj državnih preduzeća sa značajnim viškom radnika i velikim gubicima. Ovo prokivaju transferi vlada entiteta i lokalnih samouprava. I dalje postoje državni monopoli u nekoliko sektora. Oni su sredstvo političke borbe bez obzira na ekonomske efekte. Transferi crpe značajna novčana sredstva entiteta i lokalnih zajednica. Bez jedinstvenog poreskog sistema, ne-

dostaje fiskalne discipline. Pojedinačne opštine imaju visoke deficite koji se porkivaju sa nivoa entiteta, što doprinosi zaduživanju. Ipak, Bosna i Hercegovina je nisko zadužena zemlja zahvaljujući sistemu valutnog odbora deviznog kursa što stavlja stroga ograničenja na slobodu štampanja novca ili potrošnju. Pomenuti faktori doveli su do skoka javnog duga sa 21.7% BDP u 2008 godini na 38.5% BDP u 2012. godini, što je, iako visok relativan rast, i dalje veoma nizak nivo u poređenju sa zemljama regiona. Pored konsolidovanog budžetskog deficita Bosne i Hercegovine u 2012 godini, od 3.82% BDP, skorajši trendovi predstavljaju upozorenje. Vlade entiteta moraju staviti potrošnju pod kontrolu pre nego što javni dug dostigne neodrživ nivo.

Regulacija ekonomskih tokova je u principu veoma povoljna za biznis, iako birokratija i korupcija ostaju glavne prepreke u poslovanju. Regulacija kreditiranja je potpuno liberalizovana što je posledica primene valutnog odbora kao politike deviznog kursa. Zakoni vezani za tržište rada su u nekim aspektima fleksibilni, posebno u domenu radnih sati i adekvatnog uticaja kolektivnog pregovaranja. Kako država trpi jednu od najviših stopa nezaposlenosti mladih u Evropi, koja je preko 50%, mnogo može biti učinjeno na daljem smanjivanju prepreka i poreza za zapošljavanje mladih. Značajne reforme su potrebne u regulaciji zapošljavanja, otpuštanja i ograničenja koja obeshrabruju zapošljavanje na tržištu rada.

Administrativni zahtevi, korupcija i gubljenje vremena u administrativnim procedurama veoma su štetni po poslovanje. Birokratski aparat je veoma neefikasan, skup, netransparentan i visoko koruptivan. Troškovi poreskih procedura prate komplikovanu administraciju.

Sloboda trgovanja je na visokom nivou u Bosni i Hercegovini. Uprkos etničkim tenzijama, trgovina je potpuno slobodna između entiteta. Takođe, aranžmani o posebno povoljnim uslovi kretanja ljudi sa Srbijom i Hrvatskom, kao i snažne istorijske veze, doprinose razvoju važnih regionalnih trgovinskih veza.

Bosna i Hercegovina je članica CEFTA regije i potpisala je SSP ugovor sa EU. Ova dva sporazuma pružaju okvir za veoma liberalizovane uslove trgovanja. Rezultat su veoma niske carine i male barijere ulasku, posebno prema zemlja CEFTA. U skladu sa daljim EU integracijama, najvažniji elementi ocene Slobode u međunarodnoj trgovini poboljšaće se u budućnosti.

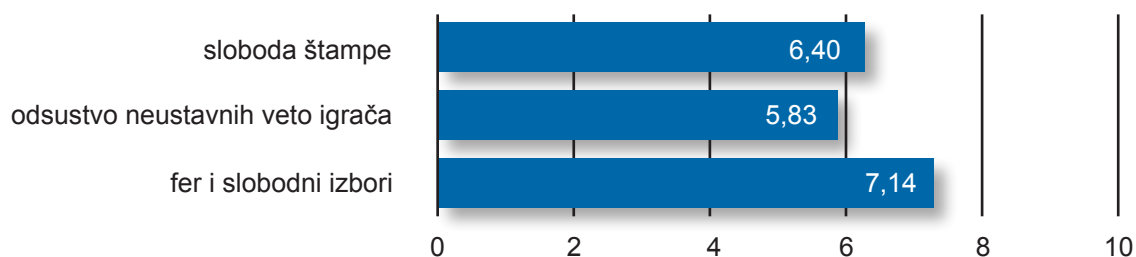
*Regulacija kreditiranja,
rada i poslovanja
(7,14)*

*Sloboda u
međunarodnoj trgovini
(7,54)*

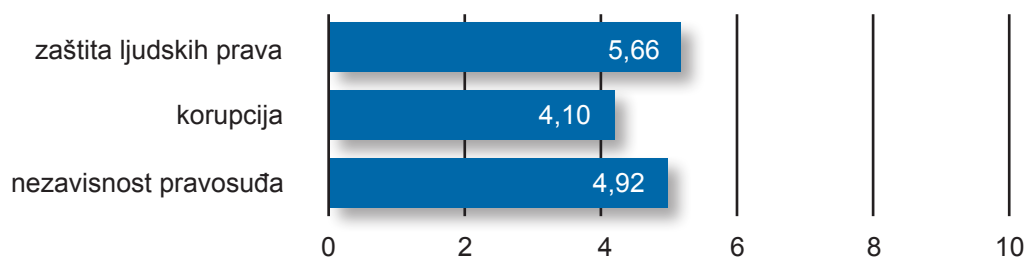
Crna Gora

BDP u 2012: 3.502 miliona €		
godišnja stopa rasta: 0,0%	per capita: 5,639 €	BDP po sektoru:
		poljoprivreda 9%
		industrija 19%
		usluge 71%
Stanovništvo: 621 hiljada	Indeks humanog razvoja	Deficit države u 2012
stopa nezaposlenosti: 13%	HDI: 0,791 (rang: 52)	-4,0% BDP

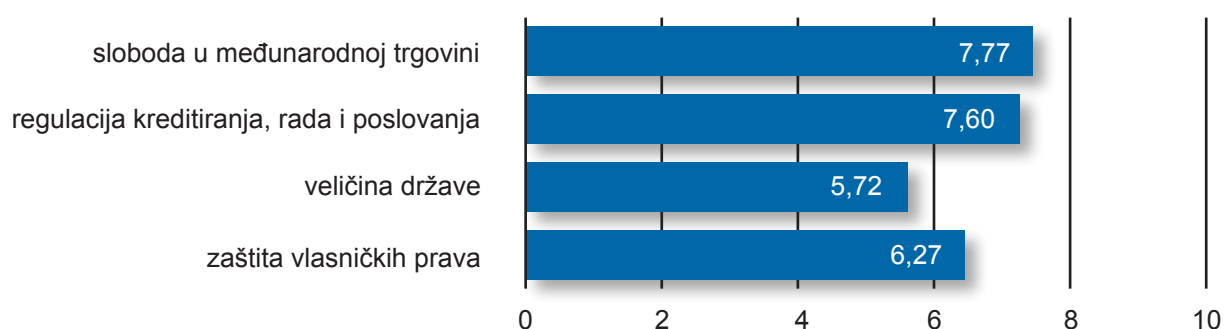
POLITIČKE SLOBODE

VLADAVINA PRAVA

EKONOMSKE SLOBODE

A. POLITIČKA SLOBODA (19,37)

Izbori u Crnoj Gori su slobodni i poštjeni, iako se vladajuća Demokratska partija socijalista (DPS), koja je na vlasti još od prvih višestranačkih izbora iz 1990. suočava sa ozbiljnim optužbama opozicije i međunarodnih organizacija (kao što je recimo OEBS) za izbornu prevaru i za zloupotrebu javnih resursa, u cilju finansiranja sopstvene izborne kampanje. Ove optužbe jos uvek nisu do kraja istražene od nadležnih organa. Parlament se bira na četiri, a predsednik Republike na mandat od pet godina. Predstavljenost nacionalnih manjina u Parlamentu je dobra i zastupljena je na njihovom slobodnom glasanju. Medijsko izveštavanje o izornoj kampanji je obimno, dajući glasačima širok spektar različitih stavova. Ali, privilegovano i obimno izveštavanje o aktivnostima Vlade – pogotovo u vreme kampanje daje osnova za zabrinutost, jer ovakvi izveštaji često izgledaju kao propaganda u korist vladajuće stranke.

Moćne interesne i poslovne grupe imaju tzv. „soft powers“ u Crnoj Gori. One mogu da utiču na policiju, medije, tužilaštvo i zakonodavstvo. Organizovani kriminal, politika i ekonomija formiraju netransparentnu mrežu interesa koja će verovatno nestati usled najnovijih napora Crne Gore za pridruživanje Evropskoj uniji.

Štampani mediji u Crnoj Gori su delimično slobodni. Zbog jakog preplitanja između politike i privrede istraživačko novinarstvo o političkim skandalima je skoro nemoguće, autocenzura je široko rasprostranjena. Vlasnička struktura medija nije transparentna. S obzirom da se štampani mediji uglavnom finansiraju putem oglasa iz državnih institucija, oni su veoma zavisni od te saradnje. Novinari su slabo plaćeni.

B. VLADAVINA PRAVA (14,68)

Ustav jasno predviđa nezavisnost sudstva. Ali, zbog načina formiranja (vrhovnog) Sudskog savjeta (šest od deset članova se bira pod direktnim ili indirektnim uticajem izvršne vlasti) politika utiče i na izbor sudija i tužilaca. Tokom 2010-2011, nezavisnost sudstva je dosta umanjena. Prema istraživanju CEDEM-a iz 2011, građani su imali manje poverenja u sudsku nego u ostale grane vlasti. Ozbiljan problem predstavljaju korupcija i uticaj organizovanih kriminalnih grupa. Prema istraživanju CEDEM-a iz 2010, 42% građana je smatralo da je korupcija u pravosuđu veoma prisutna. S druge strane, gonjenje za ratne zločine je bilo efikasnije nego u drugim zemljama regiona.

Slobodni i fer izbori
(7,14)

Odsustvo neustavnih veto igrača
(5,83)

Sloboda štampe
(6,40)

Nezavisnost sudstva
(4,92)

Korupcija (4,10)

Korupcija je duboko ukorenjena u ovoj maloj zemlji. Njen nivo predstavlja ozbiljan problem. Raširena je zloupotreba javnih resursa u stranačke svrhe. Iako zabranjenu zakonom, ovu pojavu olakšava manjak odgovarajućih podzakonskih akata. Korupcija buja u vrhovima vlasti, kao i na lokalnom nivou, ili u policiji, sudstvu i administraciji. Sukob interesa i nepotizam uglavnom se ne sankcionišu. Malo je slučajeva korupcije koji su otkriveni i uspešno procesuirani. Uprava za antikorupcijsku inicijativu je više vladino nego nezavisno regulatorno telo. U 2011, Crna Gora je usvojila novu strategiju borbe protiv korupcije. Ali, njena dosadašnja primena se uglavnom svodila na edukaciju državnih službenika (o konfliktu interesa, slobodnom pristupu informacijama, problematici korupcije u policiji, sudstvu, urbanizmu i javnoj upravi uopšte, kao i o javnim finansijama, zaštiti uzbunjivača i svedoka i konfiskaciji nezakonito stečene imovine). U 2012, Crna Gora je rangirana kao 75. od 176 zemalja sveta.

Ljudska prava (5,66)

Građani su dobro zaštićeni od nestanka ili kidnapovanja. Ali nije tako kad je reč o vansudskim ubistvima: istraga o nekim sumnjivim slučajevima sporo napreduje. Organi bezbednosti su prošli intenzivne treninge u oblasti zaštite ljudskih prava. Ali njihova svest je još uvek nedovoljno izgrađena: i dalje je uobičajen rđav tretman u pritvoru. Sloboda sindikalnog organizovanja je relativno dobro zaštićena, ali rezultata još nema: radni uslovi su loši. Na radnom mestu ima diskriminacije. Političke partije kontrolišu zapošljavanje čak i van javnog sektora. Nepotizam i klanovske ili plemenske podele su prisutne u raznim oblastima života. Broj žena na rukovodećim mestima je mali. Žene su slabije plaćene od muškaraca. Tretman manjina (posebno upada u oči problem Roma) je vrlo loš. Osobe s posebnim potrebama nisu dovoljno zaštićene. Predstavnici vlasti šalju oprečne signale kad je reč o ravnopravnosti LGBT, dok je društvo uglavnom homofobično, često i nasilno prema njima. Većina stranaka je ušančena u svoje rovove i podgreva političke podele, kako na državnom tako i na lokalnom nivou. Verski dostojanstvenici neretko prihvataju ili čak pokreću govor mržnje. S druge strane, državne institucije relativno dobro poštuju slobodu veroispovesti, okupljanja, udruživanja, mišljenja ili izražavanja. U 2013, uprkos homofobnim neredima, održana je prva Parada ponosa u Crnoj Gori, uz nedvosmisleni podršku predstavnika vlasti i policijsku zaštitu.

C. EKONOMSKE SLOBODE (27,40)

Zaštita vlasničkih prava (6,27)

Pravno, privatna svojina je dobro zaštićena i nije intenzivno narušena regulacijom. Zadovoljavajući nivo sigurnosti, nizak nivo troškova kriminala za poslovanje, kombinovano sa prilično liberalizovanom regulacijom biznisa, dobra su osnova za zaštitu vlasničkih prava. Međutim, Crna Gora se muči sa primenom vladavine prava kroz pravosudni sistem. On je spor,

pod uticajem političke manipulacije i samo delimično nezavisan od izvršne vlasti. Takođe, postoji značajan pad u poslednjem EFW izveštaju u oceni Poverenja u policiju što oslikava efekte političkih pritisaka i korupcije.

Iako percepcija korupcije nije visoka ona jeste značajna prepreka u sudskim procesima. Integritet pravnog sistema je pod znakom pitanja. Kako bi se pružilo više sigurnosti za privatnu svojinu i bolje sprovođenje obligacionih odnosa, Vlada mora da deluje u više pravaca. Značajne promene su potrebe u pravosudnom sistemu kako bi postao efikasniji i pravedniji. Takođe, potrebna je politička volja kako bi se policija i sudstvo učinili zaista nezavisnim od vlasti i partija.

Državna potrošnja i sveprisutni uticaj države bili su značajno opterećenje za privatni sektor. Poslednjih godina, situacija se promenila na bolje, spuštanjem javne potrošnje sa 51,6% BDP u 2008. godini na 41,6% u 2012. Državni prihodi su se smanjili u skladu sa potrošnjom. Deficit je smanjen sa najvišeg nivoa od 5,7% BDP u 2009. godini na 3,6% u 2012. godini. Ovaj pozitivni sled događaja nije u potpunosti obuhvaćen u EFW 2013 izveštaju, te možemo očekivati napredak u oceni Veličine države.

U cilju eliminisanja budžetskog deficita, Vlada je povećala stopu poreza na profit i uvela novi porez na lični dohodak od 6% i 15% za pojedince sa visokim dohotkom. Sa ovim trendovima, Crna Gora je povratila fiskalnu održivost. I dalje, važno pitanje su državna preduzeća u teškoj industriji, turizmu i drugim važnim granama. Ova preduzeća traže visok i netransparentan nivo subvencija i transfera da pokriju gubitke.

Poreski sistem nije preterano invanzivan ali Vlada planira da podigne prihode u cilju pokrivanja budžetskog deficita. Poslednja promena je povećanje poreske stope na korporativnu dobit na 15%.

Crna Gora je liberalizovala svoje poslovno okruženje u većoj meri. Kako se u zemlji koristi evro kao valuta plaćanja, kreditno tržište je u potpunosti liberalizovano. Tržište rada je takođe relativno fleksibilno. Regulacija zapošljavanja i radnih sati je veoma povoljna za preduzeća a troškovi otpuštanja nisu preveliki teret. Postoji prostor za značajno poboljšanje u oblasti regulacije otpuštanja i primeni kolektivnog pregovaranja.

Regulacija poslovanja je kombinacija generalno dobrih zakona, nekih veoma rigidnih zakona, preterano komplikovanih procedura i lošeg sprovođenja. Otpočinjanje poslovanja je veoma lako a troškovi primene poreza su podnošljivi. Administrativne procedure su donekle komplikovane i netransparentne, sa značajnim troškovima birokratije i korupcije. Modernizacija i pojednostavljivanje administracije trebalo bi da bude prioritet a još više može biti učinjeno sa liberalizacijom nekoliko zanimanja koja su snažno zaštićena licenciranjem.

Veličina države
(5,72)

*Regulacija kreditiranja,
rada i poslovanja*
(7,60)

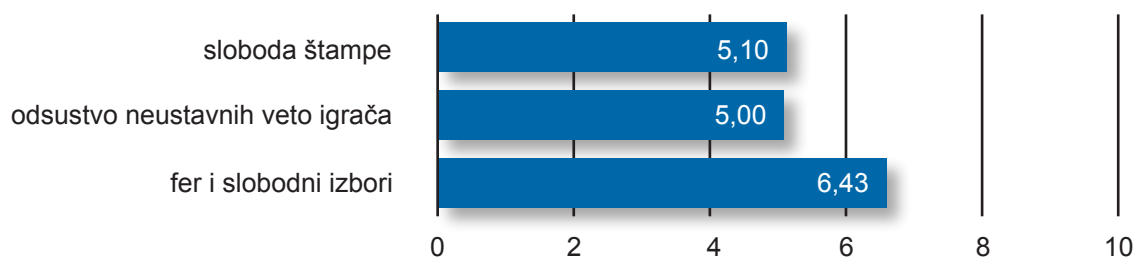
*Sloboda u
međunarodnoj trgovini
(7,77)*

Sloboda trgovanja je na visokom nivou u Crnoj Gori. Ona je podržana članstvom u CEFTA. Posebno su važni dogovori o slobodnoj trgovini i lakom putovanju ljudi sa najznačajnijim trgovinskim partnerom, Srbijom. Takođe, SSP pruža okvir dalje liberalizacije trgovine sa EU. Evro, kao sredstvo plaćanja takođe doprinosi trgovini. Carine su relativno niske, mada nešto više nego u regionu, ali je to nadoknađeno liberalnijim barijerama ulasku. Na putu ka pristupanju EU, očekujemo da će sloboda trgovanja u Crnoj Gori da poraste u narednim godinama.

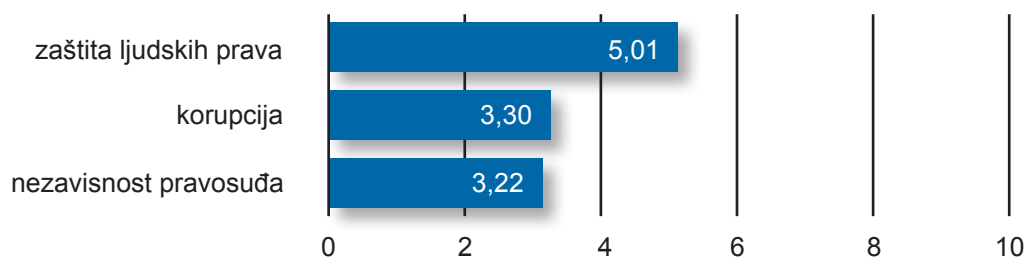
Albanija

BDP u 2012. : 10.091 miliona €		
godišnja stopa rasta: 1,3%	per capita: 3.191 €	BDP po sektoru:
		poljoprivreda 19%
		industrija 16%
		usluge 65%
Stanovništvo: 3.162 hiljada	Indeks humanog razvoja	Deficit države u 2012.
stopa nezaposlenosti: 15%	HDI: 0,749 (rang 70)	-3,1% BDP

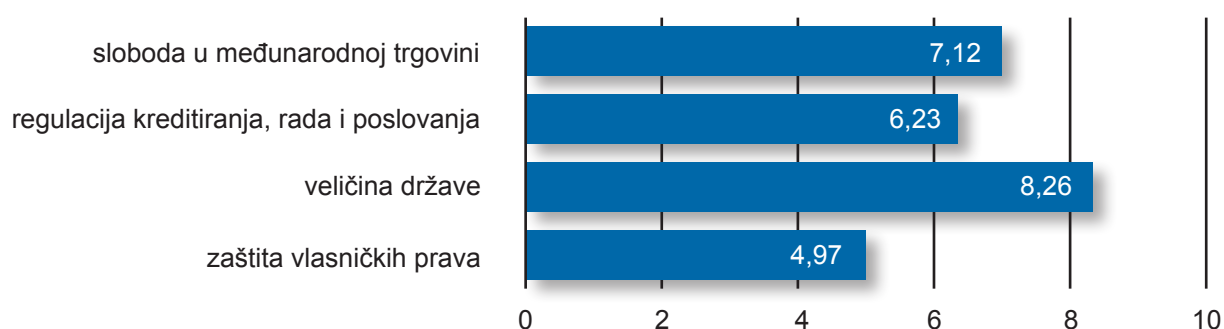
POLITIČKE SLOBODE

VLADAVINA PRAVA

EKONOMSKE SLOBODE

A. POLITIČKA SLOBODA (16,53)

Slobodni i fer izbori (6,43)

Poslednji izbori u Albaniji (jun 2013) su održani u mnogo mirnijoj atmosferi nego oni od pre četiri godine, kada su optužbe za izbornu prevaru koje je tada iznela opozicija, rezultirale bojkotom rada Parlamenta, što je, između ostalog dovelo i do usporavanja procesa priključivanja Albanije Evropskoj uniji. Brojni incidenti iz juna 2013. (od kojih jedan i sa smrtnim ishodom) nisu naškodili opštoj slobodi glasanja, te nisu bitno uticali na rezultate izbora. Izborna kampanja je bila transparentna i raznolika, pri čemu je medijsko pokrivanje bilo daleko od objektivnog i balansiranog. Ipak, političke debate koje su se vodile tokom kampanje bile su daleko sadržajnije nego pre četiri godine.

Uprkos vidljivom napretku, zakonski mehanizam rešavanja konflikata nije bio primenjivan u praksi tokom izbornog dana, što je stvorilo brojna kašnjenja tokom prebrojavanja rezultata i odocnelo objavljivanje konačnih rezultata.

Odsustvo neustavnih veto igrača (5,00)

Uticajne interesne i poslovne grupe imaju tzv. „soft powers“ u Albaniji. One mogu da utiču na policiju, medije, pravosuđe i zakonodavstvo.

Albanske grupe organizovanog kriminala su među najvećim i najbolje povezanim kriminalnim grupama u Evropi i na Balkanu. Njihove mreže deluju i mnogo dalje od ovog regiona. Albanske grupe organizovanog kriminala se najviše bave trgovinom, proizvodnjom i distribucijom droga, kao i nelegalnom trgovinom oružjem, automobilima i trgovinom ljudima. Kriminalne grupe su organizovane po klanovima, koji su s druge strane duboku ukorenjeni u društvene strukture. To su hibridne organizacije za koje se sumnja da su uključene kako u kriminalne tako i u političke aktivnosti. Pretpostavlja se da one značajno utiču na politički razvoj u regionu, posebno na Kosovu.

Sloboda štampe (5,10)

Štampani mediji u Albaniji su delimično slobodni. Političari najpre vide medije kao sredstvo kojim šire svoju poruku, nego kao nezavisno izveštavanje o zloupotrebama. Vlasnici medija definišu obim izveštavanja. Mediji su daleko od toga da predstavljaju četvrti stub države jer vladavina prava nije dovoljno uznapredovala. Albanija nema Savet za štampu, već ombudsmana za pravo na informisanje. Uprkos zadovoljavajućem zakonodavstvu, primena još uvek nedostaje.

B. VLADAVINA PRAVA (11,53)

Nezavisnost sudstva (3,22)

Sudstvo je najslabija karika u sistemu podele vlasti. Imenovanje članova najviših sudskih tela posebno zavisi od odluka vladajuće partije. Tokom proteklih par godina, bilo je više sporova između parlamenta i predsednika države oko imenovanja članova Ustavnog suda ili Visokog saveta pravosuđa. U osnovnim

i apelacionim sudovima je politički uticaj nešto manji. Mada, i tu ima pritisaka i korupcije, od nedavno čak i više nego pre. Ima i slučajeva zloupotrebe procesa lustracije (zbog kršenja ljudskih prava u doba komunizma) - započetog 2009 - za obračune s političkim neistomišljenicima.

Korupcija
(3,30)

Po izveštajima organizacije Transparency International (TI), nivo korupcije (naročito u politici i javnoj upravi) značajno je viši od svetskog proseka. Najosetljivije oblasti su sudstvo, policija, javni radovi, zaštita životne sredine i licenciranje za obavljanje profesija. Otvorenost budžeta je veoma mala. Partitokratija, nepotizam ili tribalizam su redovna pojava pri zapošljavanju u javnom sektoru. Postoji pozitivna korelacija između "efikasnosti" administracije i približavanja izbora, što ukazuje na političku korupciju. Procesuiranje slučajeva "visoke korupcije" daje mršave rezultate. Osnovano je više vladinih ustanova za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Međutim, njihove nadležnosti nisu precizno razgraničene. Akcije su im sporadične. Prema TI, Albanija je 113. od 176 rangiranih zemalja sveta po indeksu percepcije korupcije (CPI) za 2012, što je značajan nazadak u odnosu na CPI za 2008 (kad je bila 85. od 180 zemalja).

U proseku, rizici za ljudsku bezbednost su srednje veliki. Niski su od nestajanja, ali su znatni od torture, lošeg postupanja u pritvoru ili zatvoru, van-sudskih ubistava i, naročito, samovoljnog privođenja ili hapšenja. Dečji rad je raširena pojava. Radni uslovi su loši. Visok je stepen diskriminacije na radnom mestu, posebno po rođačkim ili političkim osnovama. Prinudni rad i trgovina ljudima su rašireni, a sloboda sindikalnog organizovanja i mogućnosti za kolektivno pregovaranje dosta ograničeni. Sprovođenje restitucije privatnog vlasništva nacionalizovanog u vreme socijalizma nailazi na prepreke. Poštovanje građanskih prava nije jednako u svim oblastima. Sloboda veroispovesti se jako poštuje. Stepenn međuverske tolerancije u Albaniji je zadivljujući. Nacionalne manjine uživaju bar osnovna prava. Ali, nije tako sa slobodom mišljenja i izražavanja. Još gore, ženska i prava nekih drugih manjina su ugrožena. Uprkos zakonima koji su evropski vrh u toj oblasti, u praksi je na delu jaka homofobija, a LGBT zajednica je ne samo diskriminisana nego faktički potpuno isključena iz društva.

Ljudska prava
(5.01)

C. EKONOMSKE SLOBODE (26,60)

Privatna svojina u Albaniji je relativno nezaštićena. Osnovni razlog skromne ocene Zaštite vlasničkih prava su slabi rezultati u segmentima Nezavisnosti sudstva i Integriteta pravnog sistema. Ovi segmenti su ostali glavne prepreke u zaštiti privatnih svojinskih prava u Albaniji. Uprkos skorašnjim pokušajima reformi, pravne procedure su tromne, vlasnička prava nisu dobro definisana u pojedinim oblastima, a prisutna je i endemska korupcija u pravosuđu.

Zaštita vlasničkih prava
(4,97)

Od 2010. godine, donošenjem izmena Zakona o stranim investicijama uvedena su nova ograničenja u kupovini poslovne imovine, što će uticati na buduće rezultate u ovoj oblasti. Investitor poljoprivredno zemljište može samo iznajmiti ali ne može kupiti. Komercijalno zemljište moguće je kupiti samo uz garanciju investicije koja je trostruko veća od vrednosti zemljišta.

Najznačajnija prednost u zaštiti privatne svojine u Albaniji je visok nivo sigurnosti, koju omogućavaju poverenje u policiju i odsustvo mešanja vojske u vladavinu zakona i politiku. Prethodno je osnova za neophodne reforme u oblasti pravosuđa i u borbi protiv korupcije, kako bi se poboljšala zaštita svojinskih prava.

Veličina države (8,26)

Država se uglavnom ne upliće direktno u ekonomiju. Rezultat je odlična ocena u ovoj oblasti, koja stavlja Albaniju na prvo mesto u regionu ali i u gotovo čitavom ostatku Evrope. Osnovni razlog dobre ocene je nizak nivo državne potrošnje u odnosu na uobičajeni nivo u Evropi. Iako je na početku globalne recesije potrošnja doživela strmoglav rast, skorašnija događanja su ohrabrujuća. Posle deficita od 7.4% BDP u 2009. godini, Vlada Albanije je smanjila deficit države na 3.1% BDP u 2012. godini. Nakon toga, državna potrošnja je vraćena na predkrizni relativni nivo, ostavljajući konsolidovanu državnu potrošnju na samo 27.2% BDP u 2012 godini. Zato, poreski sistem u Albaniji je mogao da ostane podsticajan s obzirom na lične dohodke i troškove rada, posebno u poređenju sa regionom. Obe stope poreza, na dohodak pojedinaca i preduzeća, su na nivou od 10%.

Javljaju se i pojedinačni nedostaci u oceni Veličine države u Albaniji. Javni sektor je i dalje značajno uključen u sektore poput komunalnih usluga, infrastrukture i drugih uobičajenih javnih preduzeća. Najznačajnije, tokom godina Globalne recesije, iako Albania nije pretrpela negativne stope rasta, državni transferi i subvencije su povećani u pokušaju da se anuliraju negativni trendovi. Uprkos tome, ocena Državnih preduzeća i investicija povećala se sa 7 (u EFW 2012 izveštaju) na 8 (u EFW 2013 izveštaju)

Regulacija kreditiranja, rada i poslovanja (6,23)

Regulacija u Albaniji generalno ne pritiska poslovanje ali postoji još mnogo prostora za smanjenje prepreka za uspostavljanje funkcionalne tržišne privrede. Osnivanje preduzeća je relativno lako ako posmatramo procedure i administrativne zahteve za privatne investitore. Potrebno je do 30 dana i sedam procedura da se legalno pokrene poslovanje. Ipak, troškovi birokratije su značajni, kako legalni tako i korupcioni. Ovo je posebno izraženo u oceni Administrativnih zahteva i Dodatnih plaćanja za nepotizam i podmićivanje – oba su smanjena na međugodišnjoj osnovi u odnosu na 2012. Takođe, izdavanje licenci i ograničenja snažno štite pojedina zanimanja. Regulacija kreditiranja je i dalje relativno visoka, u poređenju sa drugim tranzicionim zemljama, što je rezultat skromnog nivoa uključenosti zemlje u međunarodne finansije.

Tržištu rada značajno nedostaje fleksibilnost. Pravila i zabrane otpuštanja

kao i snažno kolektivno pregovaranje čine zapošljavanje relativno skupim. Minimalna nadnica je oko 150 evra mesečno, što je u bruto iznosima, na relativno visokom nivou od 50% BDP po glavi stanovnika mesečno. Učinjeni su napori ka liberalizaciji radnih sati, što bi moglo biti uzor za neophodne reforme u bliskoj budućnosti.

Sloboda trgovine je na visokom nivou u Albaniji. Ona je usklađena sa CEFTA sporazumom sa zemljama regije koje su van EU, kao i sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sa EU. Oba sporazuma utvrđuju veoma niske carine i barijere ulasku. Ipak, pojedine regulacije, kao i birokratske procedure koje dodatno koštaju, otežavaju međunarodnu razmenu. Ovo je posebno slučaj sa kontrolama protoka kapitala i rada koje se, čak i kada nisu legalne obaveze, javljaju u praksi. Na putu ka daljim integracijama, i ulasku u EU, očekuje se da sloboda trgovanja u Albaniji poraste u narednim godinama.

*Sloboda u
međunarodnoj trgovini
(7,12)*

Autori

Charles du Vinage radi kao direktor Friedrich Naumann Fondacije za slobodu (FNF) za zemlje zapadnog Balkana, sa sedištem u Beogradu. On je istoričar i filolog. Proveo je godine u zemljama kao što su Estonija, Poljska i Mađarska, radeći kao slobodan novinar, pre nego što se 1999. godine priključio FNF. U svom radu, on se fokusirao na lokalnu politiku, internetički dijalog i pitanja manjina.

Pavle Mihajlović je mladi ekonomista iz Beograda. Magistrirao je ekonomsku analizu i politiku na Univerzitetu u Beogradu, gde je i radio kao asistent. Među predvodnicima je nevladine organizacije LibeK. Trenutno radi kao ekonomski i finansijski savetnik u konsulting firmi u Beogradu.

Osnivač je i autor bloga Club von Neumann. Pavle je predavao na nekoliko međunarodnih konferencija, držao seminare za političke aktiviste i savetovao političke stranke po pitanjima fiskalne politike. Napisao je veliki broj članaka za poznate dnevne novine i nedeljnike u Srbiji i takođe se pojavljivao na televiziji, radiju i internetu. Njegov akademski rad i pisanje je uglavnom koncentrisano na teme iz oblasti javnih finansija, monetarne teorije i politike, austrijske ekonomske škole, međunarodne ekonomije i finansija, pitanjima regulacije ekonomije i reforme penzionog sistema.

Toni Richard Crisolli je tehnolog i ICT konsultant iz Friedrichshafen-a, koji živi u Beogradu. Od najranijeg detinjstva Toni je bio fasciniran tehnologijom. Nakon što je svoju strast pretvorio u profesiju, radio je za nekoliko kompanija za tehniku i dizajn. 2002. godine se pridružio Friedrich Naumann Fondaciji za slobodu. Kao koordinator i trener on saraduje sa političkim i građanskim stejkholderima u istočnoj Evropi i šire. Toni je autor više tekstova o uticaju tehnologije na društvenu i političku komunikaciju. Aktivan je u raznim društvenim online mrežama i zajednicama.

Dušan Dinić radi kao subregionalni koordinator Fondacije Friedrich Naumann za Zapadni Balkan od 2004. godine. Po struci je ekonomista i statističar, a završio je i Visoku školu za poslovnu administraciju u Konstancu, te magistrirao Evropske nauke u Ahenu. Tokom svoje delatnosti za Fondaciju za slobodu specijalizovao se kao politički analitičar za regiju Zapadnog Balkana, kao i u području lokalne politike, međuetnickih dijaloga i tema vezanih za Evropsku Uniju.

Dušan Gamser je konsultant iz Beograda. Dugogodišnji je saradnik i bivši subregionalni koordinator FNF za Zapadni Balkan. Bio je među pokretačima veb sajta Istinomer, internet časopisa „Novi vek“ i niza drugih nevladinih projekata usmerenih ka unapređenju javnih politika i većeg učešća građana u njihovom kreiranju. U dva jednogodišnja mandata je bio član Trećeg veća u Holandiji. Radi i kao politički trener, publicista i prevodilac. Posebno se bavi temama iz oblasti političke i ekonomske tranzicije, ljudskih prava i civilnog nadzora nad sektorom bezbednosti, decentralizacije i lokalne samouprave i suzbijanja korupcije.